

НАУКОВІ РОЗВІДКИ МОЛОДИХ ВЧЕНИХ

УДК 378:005.6]:174

Д.О. Сопова

ORCID id 0000-0002-0814-6667

ФЕНОМЕН АКАДЕМІЧНОЇ ЧЕСНОСТІ У КОНТЕКСТІ ЯКОСТІ СУЧАСНОЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ

У статті розкрито особливості формування академічної чесності в системі вищої освіти. Автором розглянуто морально-етичні засади поняття «академічна чесність» як базису формування системи професійних якостей особистості: вимогливість до самого себе і свого оточення, відповідальність за наслідки своїх дій, чесність. Акцентовано увагу на ролі й значущості академічної чесності у процесі підготовки студентів, здатних ефективно виконувати свої освітні обов'язки в умовах мінливої соціально-економічної ситуації в нашій країні. Висвітлено вплив академічної чесності на якість освіти.

Ключові слова: академічна чесність, ділова характеристика, етичні якості, плагіат, прояви академічної нечесності, професійні обов'язки, університет, цінності студента, чесноти.

© Сопова Д.О., 2017

Вступ. Питання академічної чесності є базовим та актуальним для сучасної вищої освіти, науки, культури та мистецтва, особливо у період глобальних змін у нашому соціумі. Останнім часом зростає чисельність вищів, формуються нові типи університетів, і, як наслідок, виникає потреба знайти рівновагу між їх діяльністю на користь суспільства та підприємництвом, між збереженням традицій і прийняттям нововведень, що диктуються реформами в нашій країні. Академічна чесність — полідисциплінарне явище, присутнє в кожному аспекті життя вищого навчального закладу.

Кількість публікацій з питань академічної чесності за останні два роки в Україні збільшилася удвічі порівняно за весь попередній період, що доводить її актуальність для освіти, науки, громади та суспільства. Як освітнє явище питання академічної чесності вивчалось науковцями М. Гриньовою, Н. Гапон, Д. Загірняком, В. Ромакіним, Р. Белановою, О. Траверсе, Т. Ярошенко, А. Сингаївською, О. Цокур, Л. Півневою, Л. Рижак, які в різний час досліджували загальнотеоретичні аспекти формування академічної чесності в європейській освіті (Рижак Л., 2008, с. 28). О. Гужва висвітлює проблему формування академічної етики та грамотності (Гужва О., 2016, с. 10). Ю. Калиновський вивчає форму-

вання академічної чесності як чинник правового виховання студентів (Калиновський Ю., 2012, с. 477). Т. Добко, В. Турчиновський, В. Банись, Т. Фініков досліджують проблему формування академічної чесності як сталої основи розвитку університету (Фініков Т., 2016, с. 9); О. Меньшов, А. Мельниченко, Б. Буяк, А. Артюхов вивчають наслідки академічно-нечесних діянь та правові аспекти боротьби із плагіатом (Фініков Т., 2016, с. 121). Академічна чесність, як кодекс правил поведінки у вищих навчальних закладах, має повноцінно висвітлювати права та обов'язки студентів і вимагає особливої до себе уваги.

У процесі вивчення питання виникли такі проблеми, які раніше не розглядалися. Здійснені дослідження засвідчили, що найбільш повним із методологічної точки зору в трактуванні поняття «академічна чесність» є інтерес до наукового поля формування якості в освіті. Сучасна соціокультурна реальність, її суперечливі тенденції і виклики, звернені до особистості, утворили безліч ідей, інновацій, практик. Галузь освіти стала полем зростаючої конкуренції та індивідуалізації активності. У цих умовах головною конкурентною перевагою стає якість. Підвищення якості освіти не можливе без дотримання академічної чесності, яка включає в себе сукупність цінностей і принципів, що розвивають особисту

чесність в оцінюванні, навчанні й викладанні, наукових дослідженнях. Тому поняття «академічна чесність» слід розглядати у контексті якості сучасної вищої освіти.

Метою статті є теоретичний аналіз сутності поняття «академічна чесність» у контексті формування якості вищої освіти.

Завдання статті полягають у дослідженні теоретичних основ процесу формування академічної чесності.

Документи, які регламентують питання академічної чесності. Академічна чесність є регламентом освіти у формуванні професійних компетентностей майбутніх педагогів, що не суперечить Етичному кодексу ученого України (2009), Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» (2016). Особливу увагу проблемі формування етичної компетентності майбутніх педагогів присвячено в проекті Закону України «Про освіту» (2016), який розроблено з урахуванням процесу модернізації. Окремі питання щодо академічної чесності досліджено у просторі формування етики науковця. Академічна чесність впливає на якість освіти, бо базується на системі моральних якостей, які зумовлюють стиль поведінки всіх учасників освітнього процесу, ставлення до різних явищ і процесів у вищій школі.

У рецепціях учених поняття академічної чесності має багатоаспектний характер. Так, М. Рогожа у своїх дослідженнях розглядала принцип академічної чесності, сформульований в етичному кодексі Європейського університету — інституту у Флоренції (European University Institute — навчальний заклад вищого університетського рівня і дослідницький центр підготовки фахівців гуманітарного профілю для роботи в структурах Європейського союзу) (Рогожа М., 2016, с. 102). Академічна чесність у цьому документі відображена в таких термінах (чеснотах), як правдивість, довіра, чесність, повага, відповідальність, законність (Морозова М.М., 1993, с. 173). Вона виступає як метапринцип, кожен з параметрів якого визначається відповідними вимогами. Правдивість заснована на вимозі здобувати знання, бути залученим до пошуку істини, інтелектуально чесними у вивченні, навчанні й дослідженні. Довіра задається вимогою формувати атмосферу взаємної довіри шляхом підтримки вільного обміну ідеями та можливістю реалізації свого академічного потенціалу. Чесність ґрунтується на вимогах створення прозорих інституційних норм і процедур, а також налагодження взаємодії між членами академічної спільноти (Aultman L.P., 2009, p. 636).

Формування академічної чесності в системі вищої освіти. На сучасному етапі розвитку університетської освіти величезне значення має розвиток академічної чесності на професійному,

особистісному і суб'єкт-суб'єктному рівнях. При цьому ми чудово розуміємо, що лише володіння компетентнісними основами в галузі етики не вирішує проблему розвитку академічної культури вищого навчального закладу. Поле нашого наукового пошуку ми позначили як підготовку до впровадження принципів академічної чесності в єдине освітнє середовище. Академічна чесність — це системоутворювальна характеристика, яка впливає на формування професійних етичних якостей: відповідальність, порядність, справедливість, сумління, довіру, повагу.

Якість професіонала визначається рівнем придатності до виконання своїх професійних обов'язків, відповідальним ставленням до роботи та діловою характеристикою. Свобода вибору в навчальному процесі стає найважливішим фактором, що сприяє підвищенню активності студентів під час професійної підготовки. Вона дає їм змогу здійснювати вибір, ставити і реалізовувати цілі, що виходять за межі запропонованих стандартів, оцінювати свою діяльність на основі аналізу, сприяє культивуванню суб'єктивності, органічності, цілісності, відповідальності особистості.

Проблема академічної чесності є однією з найважливіших, що хвилює світову науку. Ера Інтернету забезпечила доступність джерел для наукових досліджень і разом з тим породила негативні фактори в навчальному процесі (Стукало Н.В., 2013, с. 5). Звичайно, йдеться про плагіат. Академічна чесність — синтез якісної, ефективної освіти і формування професіоналізму. Неможливо сформувати кваліфікованого фахівця, якщо він послуговувався у своїй навчальній діяльності плагіатом. Ми маємо віддати шану тим людям, працею яких користуємося, але не у кожного совість так налаштована. На Заході, якщо виявлено плагіат, незважаючи на становище, статус, посаду, людина звільняється. Так роблять у цивілізованих країнах. Але наш менталітет до цього не доріс — проблема в культурі студентів, які часто не розуміють аморальність і протиправність свого діяння. Ми більш терпимі до таких проявів. Це потрібно викоринювати, змінювати стереотипи мислення і поведінки, в тому числі (і особливо) в науці й освіті. Протидія академічній нечесності має бути загальнонаціональною метою. На сьогодні спостерігаємо падіння моральних підвалин суспільства, коли норм суспільної моралі виявляється недостатньою для забезпечення чесного, сумлінного ставлення до здійснюваного виду діяльності та прийнятих зобов'язань (Рижак Л., 2008, с. 35). Необхідність юридично затвердити в нормативних правових актах вимоги академічної чесності не виключає використання регулятивного потенціалу моралі. На відміну від правових норм, які передбачають покарання, насадження моральних ідеалів здатне

забезпечити усвідомлену відмову від ганебних вчинків, обману та лицемірства. Опора на регулятивний потенціал моралі дасть змогу запобігти перетворенню боротьби за академічну чесність на абсурд. При створенні юридичних основ академічної чесності слід виходити з припущення, що всі суб'єкти освітньої діяльності (і ті, яких навчають, і самі викладачі) вважаються порядними (чесними, сумлінними) до того часу, поки належним чином не доведено зворотнє (Калиновський Ю.Ю., 2012, с. 480).

Науковий дискурс терміна «академічна чесність». У сучасному академічному дискурсі поняття академічної чесності поступово займає центральне положення, відображаючи загальну тенденцію університетського життя активно апелювати до цінностей та закликати членів академічного спільноти їх дотримуватися (Добко Т., 2008, с. 96).

У науковий дискурс поняття академічної чесності було введено американськими вченими, які активно обговорюють проблематику поняття "academic integrity" (Фініков Т.В., 2016, с. 93). На пострадянському просторі в етичному ключі проблема "integrity" як загальне питання чесності порушувалося на сторінках спеціалізованих видань. Термін перекладався переважно як «чесність», але сама його багатозначність зумовлювала необхідність вказівки англійського оригіналу в дужках разом з перекладом. У дослідженні з академічної етики Р. Апрусян дає переклад *integrity* як «сумлінність», хоча раніше цей же термін він перекладає як «чесність» стосовно політики (Апрусян Р., 2004, с. 266). Оксфордський словник роз'яснює значення слова *integrity*: якість бути чесним і мати тверді моральні принципи, моральну прямоту.

Чесноти — це такі моральні якості особистості, які формуються і розвиваються в рамках певної практики. Дослідники етики чеснот розкривають діяльнісний характер моральних якостей: «Беручи участь в практиках, людина розвиває в собі як специфічні особистісні якості, необхідні для досягнення внутрішніх цілей конкретних практик, так і комунікативні якості, необхідні для взаємодії з іншими учасниками, поза якими здійснення практики неможливо» (Артемьева О.В., 2009, с. 434). У рамках практики формується система норм та принципів, які освоюють і розвивають індивіди в процесі діяльності. У світлі цього етичні кодекси являють собою сукупність норм і цінностей у душі етики чеснот. У них академічна чесність виведена основоположним принципом діяльності в академічній практиці.

Академічний плагіат трактується такими термінами як «плагіатування», «плагіат» і «плагіаризм», які за змістом не відрізняються між собою. Дефініція «плагіаризм» походить з англійської мови і означає привласнення чужого

інтелектуального майна цілком або частинами без посилання на автора. Найбільше негативного, руйнівного впливу через плагіат зазнають галузі освіти та науки. Крадіжка інтелектуального доробку є дуже складним процесом, бо не має матеріальної основи (Рей М.Д., 2003, с. 261).

У процесі глобалізації академічна чесність в університетах світу стає все більш актуальною темою для обговорення. Внаслідок блискавичного розвитку науки в цілому роль академічної чесності є головним атрибутом справедливості у вищих навчальних закладах світу. Будь-який університет з хорошою репутацією повинен якісно політизувати академічну чесність. Ключовий момент цієї політики має полягати у правовій грамотності щодо цього питання, де юридичні аспекти повинні бути чітко вивірені як для успішної роботи викладачів ВНЗ, так і для самих студентів. Більш того, це послужить основою у забезпеченні академічної справедливості з метою розвитку науки. А опрацьовані правові аспекти щодо цього питання зможуть послужити гарантією і синтезом до підходу написання будь-яких наукових проектів. Це дає можливість навчальним закладам підвищити свої рейтинги.

Безперечно, одна з головних цілей навчального процесу в наш час — розвиток мислення студентів, їхньої здатності до рефлексії. На думку В. Ромакіна, необхідно дослідити систему української освіти та здійснити аналіз національної системи етичних норм (Ромакін В., 2002, с. 24). Ю. Калиновський вважає, що ця проблема перебуває за межами освіти і торкається усіх сфер соціального життя (Калиновський Ю., 2012, с. 478). Ми припускаємо, що під час патріотичного піднесення в українському суспільстві студенти дотримуватимуться академічної чесності за умови проведення ґрунтовної роботи з її розвитку та попередження проявів академічної нечесності.

Ю. Калиновський вивчає академічну чесність у контексті юридично-правового виховання студентів та досліджує вплив правил поведінки на формування юридичної свідомості особистості (Калиновський Ю., 2012, с. 480). С. Бортер, А. Люпіна-Вегенер, А. Худзіцка-Чупала, М. Чепига, Н. Гапон (2013) вивчають основи впливу на академічну чесність, діяльність колективу в університетах (Гапон Н., 2013, с. 46).

Висновки. Завдяки розвитку суспільної відповідальності у вищій освіті нашої країни та соціумі в цілому, відродженню ідей, які стосуються морально-етичних засад у навчанні, актуалізувалася тема академічної чесності в контексті формування якості вищої освіти. Теоретичний аналіз сутності цього поняття у контексті формування якості вищої освіти довів, що для отримання хороших знань студенти повинні підходити до освітнього процесу з творчої боку. Ті ж, хто вико-

ристовує плагіат, не здатні розвинути творче мислення, адже копіювання чужих праць не сприяє розумовій діяльності. Тому щоб наші студенти отримували міцні знання, ми повинні виховувати в них прагнення до академічної чесності та орієнтувати на творчість. Епоха глобалізації повинна стати для випускників вищих навчальних закладів джерелом нових ідей, нових поглядів. Тільки тоді їх будуть сприймати як компетентних, здатних до конкуренції фахівців. Академічна чесність

є сукупністю характеристик, які контролюють поведінку того, хто здобуває освіту. Плагіат є проявом академічно недоброчесної поведінки.

Перспективи подальших досліджень полягають у тому, що проблематику вищезазначеної теми ми розглядатимемо у зв'язку з релігією, противогаю освітніх стандартів та якості освіти, наукової етики та відповідальності за свою роботу, університетських правил та історичних факторів.

ДЖЕРЕЛА

1. *Апресян Р.Г.* Политическая этика в Канаде / Р.Г. Апресян // Политическая этика: социокультурный контекст. — 2004. — № 24. — С. 256–267.
2. *Артемьева О.В.* Теоретические основы этики добродетели // Философия и этика: сборник научных трудов / О.В. Артемьева. — М.: Альфа-М., 2009. — С. 433–445.
3. Психологічні чинники ставлення до списування у студентів: тези Міжнар. наук.-практ. конф. Львів. нац. ун-ту / наук. ред. Н.П. Гапон, М.П. Петрик. — Львів, 2013. — С. 46–47.
4. *Гужва О.О.* Довідник з академічної доброчесності для школярів: посіб. / О.О. Гужва. — Харків: ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2016. — 64 с.
5. *Добко Т.* Академічна культура як необхідна передумова ефективного управління сучасним університетом в умовах автономії. Університетська автономія / Т. Добко. — К.: Дух і Літера, 2008. — С. 93–102.
6. *Калиновський Ю.Ю.* Академічна чесність як чинник правового виховання студентської молоді / Ю.Ю. Калиновський // Гілея: науковий вісник: зб. наук. пр. — К., 2012. — № 63. — С. 477–482.
7. *Морозова М.* Європейський університет — інститут у Флоренції / М. Морозова // Європейський альманах. Історія. Традиція. Культура. — М.: Наука, 1993. — С. 170–174.
8. *Рогожа М.* Академическая честность как этическая проблема / М. Рогожа // Ведомости прикладной этики. — Тюмень, 2016. — № 49. — С. 99–109.
9. *Ромакін В.В.* Академічна чесність у вищій освіті / В.В. Ромакін // Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили. — Миколаїв: Педагогіка. — 2002. — № 7. — Т. 20. — С. 23–28.
10. *Рижак Л.* Євроінтеграція вищої освіти України: аксіологічний вимір / Л. Рижак // Вісник Львів. нац. ун-ту ім. І. Франка. Філософські науки. — Львів, 2008. — Вип. 11. — С. 27–37.
11. *Рей М.* Джонс Академічна корупція в Україні / М. Рей // Прозорість і корупція в системі вищої освіти України. — К.: Таксон, 2003. — С. 261–267.
12. Плагіат у студентських роботах: методи виявлення та запобігання: метод. посіб. / Н.В. Стукало та ін. — Дніпропетровськ. — С. 7–8.
13. *Фініков Т.В.* Академічна чесність як основа сталого розвитку університету: посіб. / Т.В. Фініков. — К.: Таксон, 2016. — 234 с.
14. *Aultman L., Williams-Johnson M., Schutz P.* Boundary Dilemmas in Teacher-Student Relationships: Struggling with “the line” // Teaching and Teacher Education, 2009, no 25 (5), 636–646. — doi: 10.1016/j.tate.2008.10.002
15. Academic Honesty in the Writing of Essays and Other Papers [Electronic resource]. — Carleton College Princeton University, 1990. — Access: https://apps.carleton.edu/campus/doc/integrity/assets/Academic_Integrity_Booklet.pdf

REFERENCES

1. *Aprasian R.G.* (2004). Politicheskaja etika v Kanade [Political Ethics in Canada]. *Political Ethics: Sociocultural Context*, 24, 256–267 (in Russian).
2. *Artemieva O.V.* (2009). Teoreticheskie osnovy etiki dobrodeteli. [Theoretical Foundations of Virtue Ethics]. *Philosophy and Ethics: collection of scientific papers*. M., Alfa-M, s. 443–445 (in Russian).
3. *Gapon N.P.* (2013). Psykhologichni chynnyky stavlennia do spysuvannia u studentiv: tezy Mizhnarodna naukovo-praktychna konferentsiia Lvivskoho natsionalnogo universytetu [Psychological Factors of Attitude towards Student's Writing]. Abstracts of papers of the International conference Lviv National University. Lviv, s. 46–47 (in Ukrainian).
4. *Ghuzhva O.O.* (2013). Dovidnyk z akademichnoi dobrochesnosti dlia shkolariv: posibnyk [An Academic Integrity Guide for Schoolchildren]. Kharkiv, V.N. Karazin KNU, s. 46 (in Ukrainian).

5. Dobko T. (2008). Akademichna kultura yak neobkhidna peredumova efektyvnoho upravlinnia suchasnym universytetom v umovakh avtonomii [Academic Culture as Necessary Precondition for Effective Management of Modern University in Conditions of Autonomy]. *University autonomy. K., Spirit and Letter*. s. 93–102 (in Ukrainian).
6. Kalinovsky Yu.Yu. (2012). Akademichna chesnist yak chynnyk pravovoho vykhovannia studentskoi molodi [Academic Honesty as Factor in Legal Education of Student Youth]. Kyiv. Gilea, *Scientific Bulletin, Collection of scientific works*, 63, s. 477–482 (in Ukrainian).
7. Morozova M. (1993). Yevropeyskyi universytet — instytut u Florentsii [European University — Institute in Florence]. *European almanach. History. Tradition. Culture. M., Science*. s. 170–174 (in Ukrainian).
8. Rogozha M. (2016). Akademicheskai chesnost kak eticheskai problema. [Academic Honesty as Ethical Problem]. Tiumen. *Works on Applied Ethics*, 49, 99–109 (in Russian).
9. Romakin V.V. (2002). Mykolaiv. Akademichna chesnist u vysshii osviti [Academic Honesty in Higher Education]. *Scientific works of the Petro Mohyla Black Sea State University. Pedagogy*, 7, 23–28 (in Ukrainian).
10. Ryzhak L. (2008). Yevrointehratsiia vyshchoi osvity Ukrainy: aksiolohichni vymiry [Eurointegration of Higher Education in Ukraine: Axiological Dimension]. *Proceedings of the Lviv Ivan Franko National University. Philosophical Sciences*, 11, 27–37 (in Ukrainian).
11. Ray M.J. (2003). Akademichna koruptsiia v Ukraini [Academic Corruption in Ukraine] / M.J. Ray // *Transparency and Corruption in the Higher Education System of Ukraine*. Kyiv, Takson. s. 261–267 (in Ukrainian).
12. Stukalo N.V. (2013). Plahiat u studentskykh robotakh: metody vyivlennia ta zapobihannia. *Metodychnyi posibnyk [Plagiarism in Student Work: methods of detection and prevention]*. Dnipropetrovsk. s. 7–8 (in Ukrainian).
13. Finikov T.V. (2016). Akademichna chesnist yak osnova staloho rozvytku universytetu: posibnyk [Academic Honesty as Basis for Sustainable Development of University: manual]. K., Tucson, 234 s. (in Ukrainian).
14. Aultman L., Williams-Johnson M., Schutz P. (2009). Boundary Dilemmas in Teacher-Student Relationships: Struggling with “the line”. *Teaching and Teacher Education*, 25 (5), p. 636–646. Doi: 10.1016/j.tate.2008.10.002.
15. *Academic Honesty in the Writing of Essays and Other Papers* (2009). Carleton College Princeton University. https://apps.carleton.edu/campus/doc/integrity/assets/Academic_Integrity_Booklet.pdf

Сопова Д.О.

ФЕНОМЕН АКАДЕМИЧЕСКОЙ ЧЕСТНОСТИ В КОНТЕКСТЕ КАЧЕСТВА СОВРЕМЕННОГО ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ

В статье раскрываются особенности формирования академической честности в системе высшего образования. Автором рассматриваются морально-этические основы понятия «академическая честность» как базиса формирования системы профессиональных качеств личности: требовательность к самому себе и своему окружению, ответственность за последствия своих действий, честность. Акцентируется внимание на роли и значимости академической честности в процессе подготовки студентов, способных эффективно выполнять свои образовательные обязанности в условиях меняющейся социально-экономической ситуации в нашей стране. Освещается влияние академической честности на качество образования.

Ключевые слова: академическая честность, деловая характеристика, добродетели, нравственные качества, образование, плагиат, проявления академической нечестности, профессиональные обязанности, университет, ценности студента.

Dana Sopova

PHENOMENON OF ACADEMIC INTEGRITY IN CONTEXT OF MODERN HIGHER EDUCATION QUALITY

The article reveals the peculiarities of academic integrity development in higher education system. The author examines the educational, moral and ethical principles of the term "academic integrity", which affects the high professional skills, based on such qualities as demanding for themselves and their environment, responsibility for the consequences of their actions, integrity. The emphasis is on the educational values of this term in higher education institutions, for example, academic integrity becomes especially relevant in the process of preparing students able to effectively carry out their educational duties in a changing of socio-economical situation in our country. The academic integrity influences the educational process and the definition of the education content at the present time are highlighted in the article.

The theoretical analysis of the term of "academic integrity" essence in the educational context has shown that in order to obtain good knowledge, students should approach the educational process in creative way. Those who use plagiarism can not develop themselves in this way, because copying other people's works is not useful for mental activity. Therefore, in order for our students to have good knowledge, we should educate them in the academic integrity pursuit and orientation towards creativity. The age of globalization should become a source of new ideas for higher education institutions graduates. As a result, they will be perceived as competent, capable for specialist's competition. Due to the lack of the problem research, the development of public responsibility in higher education in our country and in all society, and the revival of ideas, that are concerning of moral and ethical principles in education, the topic of academic integrity has been updated in the educational context. The prospects for further research are that we will consider issues in relation to religion, the balance of educational standards and the quality of education, scientific ethics and responsibility for their work, university rules and historical factors.

Key words: *academic integrity, business characteristics, cases of academic dishonesty, ethical qualities, education, plagiarism, professional duties, student's values, university, virtues.*

Стаття надійшла до редакції 23.10.2017

Прийнято до друку 15.09.2017